

דעת רש"י בזמן הקרבת התמיד מהתורה ומדרבנן

הרב אבישי נתן מייטליס שליט"א

הגמ' בריש תמיד נשחט הביאה דין מועד הקרבת התמיד: 'אלא אמר רבא מצותו דתמיד משינטו צללי ערב'.

פרש"י: 'כולה תקנתא דרבנן היא, דמדאורייתא כל שש שעות אחרונות כשרות דהיינו מכי ינטו צללי ערב דהיינו מחצי שבע והילך שהחמה נוטה למזרח'. מבואר ברש"י שהזמן של בין הערבים הוא משינטו צללי ערב, והיינו דאע"פ שמחצות החמה נוטה לצד מערב, מ"מ כיון שבפועל לא ניכר שנטו צללי ערב לא חשיב בין הערבים רק משש ומחצה, ויש להסתפק בכונת רש"י האם מהתורה הוא מתחילת שש או משש ומחצה משעה שניכר, והצל"ח העיר דבתחילת דברי רש"י שכתב כל שש וכו' משמע שכבר בתחילת שש חשיב בין הערבים, ומסיום דברי רש"י מבואר שרק משש ומחצה.

האחרונים נקטו דשיטת רש"י שמשש ומחצה הוא דאורייתא, כן כתב המנ"ח מצוה ה' אות ו' בדעת רש"י, והרע"א בגליון הש"ס ציין שכל"כ רש"י בשבת ט. בהא דלא ישב בע"ש לפני הספר משעת מנחה דהוא משש ומחצה והיינו שחצות הוא משש ומחצה. וכן מבואר במאירי בסוגיא שעיקר זמן התמיד מהתורה הוא בשש ומחצה משינטו צללי ערב. ולפי"ז צ"ל דמש"כ רש"י בתחילת הדיבור דמדאורייתא כל שש שעות היינו דאתי לאפוקי משיטת ר' יהושע, דאיהו ס"ל שרק בשמונה ומחצה כשר הקרבת התמיד, אבל רבא חולק וסבר בכל שעות מחצות היום כשר לשחיטת התמיד, אבל אה"נ לא בכל שעה שישית כשר להקרבה.

אולם דיש לעיין בהא דכתב רש"י בדברי ר' יהושע בן לוי ד"ה בין הערבים משש שעות ולמעלה, משמע ברש"י שכונתו שש בדוקא דא"א לומר התם משש ומחצה שהרי אמר בין ב' ערבים חלקהו ואם הוא משש ומחצה ל"ש לומר חלקהו ב' שעות ומחצה לכאן, ומבואר לפי"ז שריב"ל ורבא נחלקו בתרתי חדא ממתי הוא זמן של תמיד, ועוד מתי מתחיל זמן של בין הערבים, וע"ע רש"י נדה סג: ד"ה מן המנחה שמבואר בהדיא דמשש הוא עיקר ההקרבה, ועי"ש בתוס' שם שכתבו כן בדעת רש"י וכ"כ בפירוש רבנו חננאל כאן.

והקשה הרע"א בגליון הש"ס שבסוגיא ביומא כה: מבואר בהדיא שדין של שש ומחצה אינו אלא מדרבנן ולא מהתורה, דקאמר הגמ' דאברהם התפלל מנחה בחצות דחשיב בערב, אלא שהתם שמקריבין בבית המקדש בשש ומחצה משום שכותלי בית המקדש אינן מכוונים ולכן אין הצל ניכר בהם בשש רק בשש ומחצה, ומשמע שמהתורה בשש הוא חצות, ודלא כמו שמבואר ברש"י כאן בהדיא דעד חצי שש אין הצל נוטה אלא צל תחת כל אדם משמע דהוא מעיקר הדין, וכן מבואר בהדיא ברש"י לקמן צג: עי"ש.

עוד הקשו על רש"י מהא דמבואר במשנה לקמן סא. דהפסח ששחטו קודם חצות פסול 'זמחצות כשר', משמע דמיד לאחר חצות הקרבן כשר והיינו משעה ששית ולא בשש ומחצה.

ועוד הקשה האבן האזל הלכ' תמידין ומוספין פ"א ה"ג מהא דאמר רבא לעיל ה. דאיסור חמץ משש שעות ולמעלה מדכתיב לא תשחט על חמץ דם זבחי, דהיינו לא תשחט את הפסח בעוד חמץ קיים ופרש"י שם ושחיתת פסח זמנה מתחילת שבע שהוא בין הערבים שכבר נוטה חמה לצד שקיעתה, ומבואר שהזמן הראוי להקריב את הפסח הוא בתחילת שש ודלא כמש"כ ברש"י כאן, וכן מבואר ברש"י לעיל כח: ד"ה לא תאכל.

ע"ע מנחת חינוך מצוה ה' שכתב בדעת הרמב"ם שמהתורה זמנו מחצות, אלא שמדרבנן זמנו משש ומחצה, עי' ברמב"ם פ"א מקרבן פסח ה"א ופ"א מתמידין ה"ד.

נדון הפוסקים להלכה בזמן תפילת המנחה

ומצינו להלכה שנחלקו הפוסקים לגבי עיקר זמן מנחה גדולה שנתקן כנגד עיקר הזמן של תמיד של בין הערבים, דהש"ע סי' רלג כתב מי שהתפלל תפלת מנחה לאחר שש שעות ומחצה ולמעלה יצא, וכתב המג"א משמע קודם לכן לא יצא ואע"ג דבאמת זמנה אחר ו' שעות כדאיתא ביומא כח: מ"מ כיון דאין אנו בקיאים לא יצא, וכונתו דעיקר התי' הוא כתי' השני של הגמ' ביומא דלאו משום שאין כותלי בית המקדש מכוונים, אלא הטעם הוא משום שאין אנו בקיאים, אבל לתי' הראשון של הגמ' שם דעיקר זמנה הוא מחצות אלא שהיה סיבה מיוחדת שבבית המקדש לא הקריבו בשש א"כ תפילת מנחה צריך להתפלל לפי השעה הזמן שמותר להתפלל.

כן איתא ביומא דף כח: חל ערבי פסחים להיות בערב שבת - נשחט בשש ומחצה וקרב בשבע ומחצה. ונשחטיה מכי משחרי כותלי! - מאי קושיא? ודילמא כותלי דבית המקדש בשש ומחצה משחרי, משום דלא מכווני טובא. אי נמי: שאני אברהם דאיצטגנינות גדולה היתה בלבו, אי נמי: משום דזקן ויושב בישיבה הוה.

אכתי אפשר שסבר המג"א שניתן להתפלל רק משעה שמדרבנן ניתן להקריב התמיד הגם שמדאו' ניתן להקריב משעה שישית.

אולם הפרי חדש שם האריך בזה וכתב להוכיח מהגמ' שעיקר זמן מנחה הוא מתחילת שבע, והביא שכן כתב רש"י בחומש פרשת בא י"ב, ו': בין הערבים - משש שעות ולמעלה קרוי בין הערבים, שהשמש נוטה לבית מבואר לערוב. ולשון בין הערבים נראה בעיני אותן שעות שבין עריבת היום לעריבת הלילה, עריבת היום בתחלת שבע שעות מכי ינטו צללי ערב.

וכן רש"י בפרשת אמור כ"ג ה': בין הערבים - משש שעות ולמעלה.

יש בכך נפק"מ נמי לגבי עשיית מלאכה בע"ש מן המנחה ולמעלה, שאינו רואה סימן ברכה, דהוא משש שעות ולמעלה, ודלא כהטור והב"י ס' רנא. ועוד נפק"מ כתב שם לענין תפילת שחרית אם יכול להתפלל עד שש ומחצה או רק עד שש ע"ש בכ"ד, עוד נפק"מ לגבי הא שכתב בטור ושו"ע ס' תנח לענין זמן אפית מצות בערב פסח שהוא כנגד זמן הראוי של הקרבת הפסח.